

KERÉNYI GRÁCIA: AZONOSULÁSOK

„Mindent megírtak, csak csodára várhatsz.” — mondja ki önmagának Kerényi Grácia *Nyugtalanság* c. versében az alkotók általában még végiggondolni sem mert félelmét. Ő — szerencsétlenségére — talán túlságosan is tudja, hogy mennyit írtak meg előtte, hiszen úgy ismertük meg, mint kitűnő műfordítót. És a fordítás közben saját gyermekké fogadott remekművek közelsége kényszerítette rá azt a könyörtelen objektivitást, amivel saját kedvesebb, de esendőbb gyermekeit nézi.

A kellékeket cserélgetem egyre.

Hegy, domb, patak, völgy állatok,

[virágok.

Míg készülödtél ősök nászszobáján,

elmondtak mindent...

És nemcsak elmondtak. Mondják tovább. Egy felmérés szerint évente kb. 7—800 ma élő költő 20 000 verse jut el a magyar olvasóhoz, és teszi egyre reménytelenebbé az előbbi problémát.

Van, akit ez nem befolyásol. Kerényi Gráciát igen. És az eleve biztosnak feltelezett olvasók számára nagy műgonddal lecsiszolt műfordításaival szemben verseit addig írja, amíg belülről feszíti a megírás pillanatnyi kényszere. Ennek külsődleges, de kétségbevonhatatlan bizonyítéka a versek alatt szereplő dátum, amely tanúsítja, hogy a versek legtöbbször egy nap vagy annál rövidebb idő alatt születtek, ami nem azért érdekes, mert ott van a versek alatt, hanem, mert bent van a versekben: sok bennük az esetlegesség, oda-vettség, a lényeg károsodása nélkül elhagyható szöveg. Ugyanakkor paradox módon ez a gyors kimondási kényszer a kötet legjobb verseiben egyfajta tudatosan vállalt *vázlatosságot* és ebből ki-folyólag *tömörséget* hozott létre.

*De jó hogy négy fal
hogy mi ketten
végre igazként
végre üzetlen*

Ebből a szakaszból például kimaradtak — mert a lényegét hordozó határozókat csak fölöslegesen háttérbe szorítanák — az állítmányok. További előnyök: a vázlatosság egyfajta áttekinthető képesítő fölényt követel alkotójától. Vázlatosan nem lehet érzelgőni és patetizálni. Mindez és végül, hogy az egész kötetből kellemesen hiányzik a versírás akkurátus műhelymunkájának kisipari unalma, kiegyenlítik a verseknek előbb felrótt költői hiányosságokat. De Kerényi Grácia nyugtalanságát eleve nem ez okozta.

Azt akarta biztosan tudni, mit mondhat még el.

A hallgatásod talán a tied még.

*Reméled: ahogy te, úgy senkise retteg.
Minden szerelmet elszerettek?*

Történhet csoda még...

Ezekben a sorokban a lehetőségeit fogalmazza meg, ahol az a bizonyos csoda megtörténhet. A lírikus önmagát írja. A Gestapo börtönén keresztül második hazát találó intellektuális forradalmár egyetemista és a két hazája óriási történelmi útját átélő nő nagyon keveset talál önmagából megírásra érdemesnek, és nem mindig a legizgalmasabbat, azt, amit valóban nem írtak még meg. Reális kételyei nem lehetőségeiből, hanem szemléletének korlátjaiból erednek.

Visszont amit megirt, azzal őszintén szembenézett. Ez nem pusztá erkölcsi kérdés. A hazugságoknak megvannak a bevált formulái, az igazságot (nem tévesztendő össze a közhellyel) bármilyen parányi is, meg kell teremteni. Kerényi Grácia a maga szűk területén ezt mindig vállalta. És ez a legfőbb értéke a kötetnek. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1968.*)

RIGÓ BÉLA

SZERB GYÖRGY: ÉNEK A FOLYÓN

A harmadik évtizedébe lépett költő első kötetéről a már megjelent kritikák egyöntetűen elismerték, hogy tehetséges, kiváló zenei érzékű poéta munkája. Ugyanakkor megállapították a fiatal költő világszemléletének bizonytalanságát, tisztázatlanságát is. Valóban, Szerb Györgynek kevés mondanivalója van önmagáról és világáról. A valóság szilánkjai csak költői anyagként jelennek meg költeményeiben, a lírai alakítóerő

közegeként. Kusza és sokszor mesterkelt, keresett hangulatokat kottáz versbe, nem a világot jeleníti meg, hanem egy spleenesre stilizált művilágot alkot.

A korszerűtlen életérzés a költői eszközök felhasználásában is megmutatkozik. Pl. ilyen csinált álszépségű sorokat ír, melyek nem jelentenek semmit: „szeretném ha csipőnk ágyán /halkan meghalna a páfrány”. Vagy: „Kék utak /függnek a füstön, mint a bűntudat”.

Másutt banálissá, avataggá válik: „bíbor keselyűk marcangolják az emlék koncait”. A holdról nehéz újat mondani még a költőknek is, de ilyen üres hasonlatot nem szabad leírni: „A túlparton, mint kelta szem, / a holdkísértet megjelen”. És sorolhatnók tovább. A könnyed, sima verselés sodrában olykor elsikkad a költő önkritikája, önfegyelme, és a versek hitelét lerontják a heyeségek, a rimkényszerből származó felületes megoldások, képzavarok. Pl. „Ez még itt pohár, / ez még itt bor, mely benne folydogál.” Álló pohárban az ital nem szokott folydogálni, legfeljebb ha feldöntik, kifolyik belőle. S végül egy képtelen kép: „Kicsiny vagyok, s törött, akár / egy elcsigázott kártyavár.” Az egyszerű, tiszta beszéd, amelyre rezonálni tudnánk, hiányzik a kötetből.

Pedig néhány ép versében és sok szép sorában megragadó, s meggyőző példáját adta igazi líraiságának. Költői felfogásán kell változtatnia, meg kell szabadulni a modoros, fellengős, pózoló hangvételtől, hogy őszintén és teljesen önmagát tudja bemutatni és az önmagában tükröződő ezerarcú világot. Ahogy hiteles szépséggel idézte fel az

emberi élet két nagy érzését, a szerelmet és a gyászt a *Modern ekloga* és az *Éretlen gyász* c. versében, ez a költő legsajátabb, legigazibb hangja a gyűjteményben. Ezekben a költeményekben nem a verbalizmus evokatív mágiájával akar hatni, hanem az érzelmek tiszta, bensőséges szuggesztíójával, a személyiség eredetiségével. Sajnos, kevés ilyen verset találtunk, ezért voltunk kénytelenek a hibákról, a kudarcokról beszélni. A némileg megkésett első kötet közreadása remélhetőleg nagyobb művészi alázatra és ökonómiára serkenti a vitathatatlan tehetségű, s mesterségbeli- leg jól felkészült szerzőt.

A világszemléleti tisztázatlanság, zavarosság olyan költői magatartás vállalására készíti Szerb Györgyöt, ami művészetének rovására megy. Ezen az úton, amelyen eddig járt, nem tud igaz, maradandó értékű és érvényű emberi-művészi dokumentumot adni. Önmaga fokozza le érzéseit, hangulatait, örömeit és bánatait másodlagossá, esetlegessé, hiteltelenné. Sokkal többre képes a költő, mint amennyit első kötetével bizonyított. Kár lenne így folytatnia. (*Szép-irodalmi Könyvkiadó 1967.*)

SIMON ZOÁRD

TANULMÁNY

FENYŐ ISTVÁN: KÉT ÉVTIZED

Két évtizednek: a reformkort befejező, a szabadságharcot megelőző évtizednek és szocialista világunk utolsó tíz esztendejének jelentős irodalmi kérdéseivel foglalkozik Fenyő István tanulmánykötete. E két egymástól távol eső évtized magyar irodalmának közös jegyei: a gondolati és morális érzékenység, a világnézeti igényesség, az intellektuális érdeklődés frissesége és tágasága, az Európa felé való kapunyitás törekvése vonzzák, izgatják Fenyő István irodalomtörténeti, kritikai érdeklődését.

Fenyő István irodalomtörténeti, kritikai alapállása elvileg tisztázott, következetesen érvényesített marxista pozíció.

Témakezelésének széles köre, munkásságának horizontja is a korszerű marxista kutatók karakterisztikus jegyéről tanúskodik. Nem valamilyen szubjektív önkény, indokolatlan egyéni törekvés, mesterkéltnél ötlet konstruálta így e kötet anyagát. Fenyő életcéljának a reformkor, Petőfi, Kossuth, Eötvös évtizede irodalomtörténeti kutatását tartja.

S mivel nem csupán valamilyen szűk értelmű irodalomtörténeti feladat megoldása vezérli, hanem alapvetően világnézeti, ideológiai elkötelezettség, a múlt évtizedében a jelen számára példamutató etikai, intellektuális örökséget nyomozza, a jelen irodalmában pedig a továbbbélő múlt általánosítható értékeit: a korszerűséget, a megújulási törekvést, a tudatos társadalomépítést, a közéleti morál kialakítása szándékát, a leghaladóbb Európához való emelkedés vágyát tárja fel. Fenyő korszerű marxista szemlélete így reprezentálja egy konkrét irodalomtörténeti tradíció továbbélését, így érvényesíti irodalomtörténeti örökség és irodalmi jelen összefonódottságát. Ez a pozíció hűen példázza: a múlt hatékony, formáló erejű kutatója is csak az lehet, aki otthonos biztonsággal mozog a ma irodalmának világában.

A változatos és távol eső témákat felvonultató kötet belső egységét, kohézióját — az eszmeiség, a világosan felismert elvek mellett — Fenyő irodalomtörténetirői és kritikai gyakorlata teremti meg.